

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการคุณภาพน้ำกว๊านพะเยา ผู้ศึกษาวิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยกระตุ้นที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการคุณภาพน้ำกว๊านพะเยา

6.1 สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชายและเพศหญิงมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ เป็นเพศชายร้อยละ 50.8 และเพศหญิง ร้อยละ 49.2 มีอายุอยู่ในช่วง 41 – 50 ปี ร้อยละ 30.9 โดยมีค่าเฉลี่ยอายุเท่ากับ 45.5 ปี มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 56.6 มีอาชีพเป็นเกษตรกร และมีอาชีพอื่น ๆ คือ รับจ้าง ค้าขาย นักศึกษา รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และไม่ได้ประกอบอาชีพ จำนวน 196 รายเท่ากัน เมื่อแบ่งรายได้ของกลุ่มตัวอย่างออกเป็นช่วง พบว่าส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างมีรายได้อยู่ในช่วง 30,001 – 50,000 บาทต่อปี ร้อยละ 33.4 ค่าเฉลี่ยรายได้ของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 88,385 บาท ต่อปี

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 คน คิดเป็น ร้อยละ 33.4 และมีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนมากกว่า 41 ปี ร้อยละ 39.8 มีสถานภาพทางสังคมที่ไม่เกี่ยวข้องกับข้าราชการ ร้อยละ 86.7 และเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ที่ก่อตั้ง หรือจัดตั้งในชุมชน ร้อยละ 73.5

สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ที่ก่อตั้ง หรือจัดตั้งในชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกมากที่สุดได้แก่ กลุ่มกองทุนหมู่บ้านเงินล้าน ร้อยละ 30.8 โดยส่วนใหญ่มีการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน ร้อยละ 86.7 และเข้าร่วมงานพิธีกรรมของหมู่บ้านมากที่สุด ร้อยละ 18.1 โดยกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ส่วนใหญ่มีการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน 1 ครั้ง/เดือน ร้อยละ 43.4

สำหรับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสียและคุณภาพน้ำกว๊านพะเยา พบว่ากลุ่มตัวอย่างรับรู้จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 29.8 และส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสียและคุณภาพน้ำกว๊านพะเยา น้อยกว่า 1 ครั้ง/เดือน ร้อยละ 43.1

ในด้านระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมลพิษทางคุณภาพน้ำ พบว่าส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง (1-3 คะแนน) ร้อยละ 76.8 และยังพบว่ากลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากกว๊านพะเยาเพื่ออุปโภคและกิจกรรมอื่นๆ ร้อยละ 70.7 และใช้ในการเกษตร ร้อยละ 29.3

นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบในการใช้ประโยชน์จาก กว๊านพะเยาในระดับปานกลาง (1-3 คะแนน) จำนวน 363 ราย คิดเป็นร้อยละ 92.8 มีระดับการดูแล รักษาคุณภาพน้ำกว๊านพะเยาอยู่ในระดับปานกลาง (4 - 6 คะแนน) จากทั้งหมด 6 คะแนน และการ อนุรักษ์คุณภาพน้ำ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการอนุรักษ์คุณภาพน้ำกว๊านพะเยา อยู่ในระดับ น้อย (11-20 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 40.8 จากคะแนนเต็ม 36 คะแนน

เมื่อทดสอบสมมติฐาน โดยพิจารณาจากค่าทางสถิติพบว่า เพศชายและหญิงมีการ อนุรักษ์คุณภาพน้ำไม่แตกต่างกัน ($t = 0.508, P = 0.612$) แต่เพศหญิงมีการดูแลรักษาคุณภาพน้ำ มากกว่าเพศชาย ($t = 2.348, P = 0.02$) ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ผู้ที่ มีอาชีพทางด้านเกษตรหรือรับจ้าง กับผู้ที่มีอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เกษตรกรหรือรับจ้าง มีการดูแลรักษา คุณภาพน้ำไม่แตกต่างกัน ($t = 0.802, P = 0.424$) และมีการอนุรักษ์คุณภาพน้ำไม่แตกต่างกัน ($t = 0.326, P = 0.745$)

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการจัดการคุณภาพน้ำในด้านการดูแลคุณภาพน้ำกับ ปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า อายุ มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์คุณภาพน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -0.166^{**}$) ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์คุณภาพน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.316^{**}$) ส่วนรายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว และระยะเวลาอยู่อาศัยในชุมชน ไม่มีความ สัมพันธ์กับการดูแลรักษาคุณภาพน้ำเลย

ในด้านสถานภาพทางสังคม กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเกี่ยวกับงานราชการ มีค่าเฉลี่ย ในการอนุรักษ์คุณภาพน้ำมากกว่า ผู้ที่มีสถานภาพอื่นๆ ($t = 2.666, P = 0.009$) แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ และมีการดูแลรักษาคุณภาพน้ำมากกว่า ผู้ที่มีสถานภาพอื่น ๆ ($t = 4.970, P = 0.000$) ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ไม่มีความสัมพันธ์กับการดูแลรักษาและ อนุรักษ์คุณภาพน้ำ แต่พบว่าความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมมีความสัมพันธ์กับการดูแลรักษา คุณภาพน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.357^{**}$) โดยผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่มากกว่า จะมีการดูแล รักษาคุณภาพน้ำมากตามไปด้วย

สำหรับปัจจัยกระตุ้น พบว่าผู้ใช้ประโยชน์จากน้ำกว๊านพะเยา ในด้านการเกษตร และ ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากกว๊านพะเยาในการอุปโภคและอื่นๆ มีการดูแลรักษาคุณภาพน้ำไม่แตกต่างกัน ($t = -0.093, P = 0.926$) และมีการอนุรักษ์คุณภาพน้ำไม่แตกต่างกัน ($t = 0.162, P = 0.871$)

การดูแลรักษาคุณภาพน้ำมีความสัมพันธ์กับความถี่ของการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหา น้ำเสียและคุณภาพน้ำกว๊านพะเยา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.409^{**}$) โดยผู้ที่ได้รับข่าวสาร มาก จะมีการดูแลคุณภาพน้ำมากตามไปด้วย ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการใช้ประโยชน์จากน้ำ ไม่มี

ความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์คุณภาพน้ำ และมีความสัมพันธ์กับการดูแลรักษาคุณภาพน้ำในระดับต่ำมาก ($r = 0.114$) ในปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมลพิษทางน้ำ และการดูแลรักษาคุณภาพน้ำนั้น ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษา เมื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกรอบสมมติฐาน และพิจารณาหาความสัมพันธ์ สามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคลนั้น ตัวแปรที่สำคัญคือ อายุ และการศึกษา ซึ่งจะเห็นได้จากการมีความสัมพันธ์ของอายุ และการศึกษากับการอนุรักษ์คุณภาพน้ำ และปัจจัยกระตุ้น ความถี่ของการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสีย กับการดูแลรักษาและอนุรักษ์คุณภาพน้ำที่ประชาชนมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานศึกษาวิจัยของ สันติ พัฒนาศักดิ์ (2539) ที่ได้ศึกษาวิจัยว่าอายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และการได้รับข้อมูลข่าวสารจากทางโทรทัศน์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

ในด้านสถานภาพทางสังคม ผู้ที่มีสถานภาพเกี่ยวกับงานราชการ ได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาเทศบาล ข้าราชการส่วนท้องถิ่น ข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีค่าเฉลี่ยในการอนุรักษ์คุณภาพน้ำและการดูแลรักษาคุณภาพน้ำมากกว่า ผู้ที่มีสถานภาพอื่น ๆ ได้แก่ กลุ่มสตรีแม่บ้าน และประชาชนทั่วไป ทั้งในด้านการดูแลคุณภาพน้ำ และการอนุรักษ์คุณภาพน้ำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทวัส แก้วทอง (2541) ที่ได้วิจัยว่า เพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการจัดการทรัพยากรน้ำ และความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำมีปัจจัยหลักคือสถานภาพทางด้านอาชีพ โดยในการศึกษาครั้งนี้ได้ผลที่ว่า อายุ และการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์คุณภาพน้ำ และเมื่อพิจารณาจากผลการทดสอบสมมติฐานโดยพิจารณาค่าทางสถิติที่พบว่า ผู้ที่มีอาชีพทางด้านเกษตรกรหรือรับจ้าง กับผู้ที่มีอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เกษตรกรหรือรับจ้าง มีการอนุรักษ์คุณภาพน้ำและการดูแลรักษาคุณภาพน้ำไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ชุมชนกวีานพะเยา จะมีการอยู่อาศัยอยู่บริเวณใกล้น้ำอยู่ตั้งแต่เกิดจนตลอดชีวิต จึงทำให้การอนุรักษ์และดูแลคุณภาพน้ำเป็นไปเนื่องจากความจำเป็นที่ต้องอาศัยน้ำมากกว่ากลุ่มตัวอย่างของ วิทวัส แก้วทอง อย่างไรก็ตาม สำหรับปัจจัยกระตุ้น จากผลการศึกษาครั้งนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จิรายุ ทองเขื่อน (2537) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรในจังหวัดลำพูน ที่พบว่า อายุ รายได้ของ

ครัวเรือน การได้รับข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร รวมทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร ที่การศึกษาครั้งนี้ก็พบว่ามีความสัมพันธ์กับการดูแลและอนุรักษ์คุณภาพน้ำเช่นเดียวกัน หากแต่ไม่ทราบว่ามีความสัมพันธ์กันในลักษณะใด เท่านั้น เพราะการศึกษางานวิจัยนี้ พบว่ามีความสัมพันธ์ในเชิงลบ หรือ ความรู้ที่มีมาก กลับมีการอนุรักษ์น้อยลง ซึ่งนับเป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

กล่าวโดยสรุป โดยภาพรวมแล้ว ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยกระตุ้นต่างก็มีผลต่อการจัดการคุณภาพน้ำเช่นกัน สอดคล้องกับผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่ได้อ้างถึงในบทที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานวิจัยของ วิทวัส แก้วทอง (2541) และสันติ พัฒนาศักดิ์ (2539) ดังนั้น ในการพัฒนาแหล่งน้ำ ซึ่งจะรวมถึงการดูแลรักษาคุณภาพน้ำ การอนุรักษ์น้ำ จึงสนับสนุนแนวคิดของ ประสาน ดังสิกุลบุตร (2541) ที่กล่าวไว้ว่า การพัฒนาแนวใหม่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้ง ไพรัตน์ เคะระรินทร์ ที่กล่าวว่า การที่จะดำเนินงานกับชาวบ้านต้องใช้หลักการให้ชาวบ้านต้องพึ่งตนเอง และเข้ามามีส่วนร่วมโดยการมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการอย่างแท้จริง จึงจะสามารถทำให้ประสบผลสำเร็จและเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

6.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ทำการศึกษาได้มีข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ คือข้อเสนอแนะจากการศึกษา เพื่อการนำไปสู่การปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป สำหรับผู้ที่สนใจจะทำการศึกษาต่อเนื่องจากผลงานศึกษาครั้งนี้ต่อไป

6.3.1 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากผลการศึกษา สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านของความสัมพันธ์ของปัจจัยกระตุ้น ความถี่ของการได้รับข้อมูลข่าวสารที่พบว่ามีความสัมพันธ์อย่างมากกับการอนุรักษ์และดูแลคุณภาพน้ำ เนื่องจากปัจจัยกระตุ้นเป็นปัจจัยที่สามารถสร้างขึ้นได้โดยง่าย จากหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมส่งเสริมต่าง ๆ ซึ่งจะกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเพิ่มการดูแลและอนุรักษ์คุณภาพน้ำได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าในการมีส่วนร่วมในการจัดการคุณภาพน้ำนั้น ปัจจัยกระตุ้นเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่สุด และเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ จากผลการศึกษาที่พบว่า ความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มนั้น มีผลทำให้การดูแลและอนุรักษ์คุณภาพน้ำมากขึ้นด้วยเช่นกัน ดังนั้น หากต้องการให้มีการอนุรักษ์คุณภาพน้ำและดูแลคุณภาพน้ำมากยิ่งขึ้นควรจัดกิจกรรมให้บ่อยมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะเพิ่มกลุ่มกิจกรรมให้มากกว่าเดิม เพราะผลการศึกษาที่พบว่า แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมเพียงไม่กี่กลุ่ม กับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมมากกลุ่มนั้น ไม่มีความสัมพันธ์ที่จะเพิ่มการอนุรักษ์และดูแลคุณภาพน้ำด้วย

อนึ่ง ที่พบว่าการดูแลคุณภาพน้ำกับปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีความสัมพันธ์กันเลยนั้น ทำให้การประชาสัมพันธ์ให้แก่กลุ่มคนในแต่ละเพศ อายุ การศึกษา หรือครอบครัวที่มีขนาดใหญ่เล็กต่างกัน ไม่จำเป็นต้องจัดการประชาสัมพันธ์ที่ต่างกันก็ได้ แต่ในด้านการอนุรักษ์คุณภาพน้ำนั้น ผู้ที่มีอายุน้อยมีการอนุรักษ์น้ำมากกว่าผู้ที่อายุมาก จึงทำให้ต้องมีการประชาสัมพันธ์ในการอนุรักษ์น้ำให้กับกลุ่มผู้ที่มีอายุมากเพิ่มขึ้น เพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการคุณภาพน้ำให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อีกทั้งในกลุ่มที่มีการศึกษาสูงมีการอนุรักษ์คุณภาพน้ำสูงด้วยนั้น แสดงว่าระบบการศึกษาปัจจุบัน ประสบผลสำเร็จในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้แก่กลุ่มชนที่มีระดับการศึกษาน้อยด้วยเช่นกัน

6.3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

สำหรับส่วนนี้ เป็นการเสนอแนะสำหรับผู้สนใจทำการศึกษาวิจัย ในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการคุณภาพน้ำกว๊านพะเยา โดยนำผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้เป็นพื้นฐาน และใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง เพราะจะสามารถลงลึกถึงรายละเอียดที่ต้องการจะศึกษาได้อย่างแท้จริง
- 2) จากผลการศึกษาบางส่วนที่อาจขัดแย้งกับความน่าจะเป็นจริง เช่น ผลการศึกษาที่พบว่า ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมลพิษทางคุณภาพน้ำมาก จะมีการดูแลรักษาคุณภาพน้ำต่ำกว่าผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจน้อย ซึ่งควรมีงานวิจัยที่นำประเด็นนี้มาศึกษาถึงเหตุผลที่แท้จริง และปรับปรุงแบบสอบถามที่ชี้วัดค่าความรู้ความเข้าใจที่แท้จริง จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง
- 3) จากผลการศึกษาในเรื่องการเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ นั้น เนื่องจากในชุมชนมีกลุ่มต่าง ๆ ที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับกว๊านพะเยามากมาย แต่ละกลุ่มต่างก็มีความสนใจและวิธีการดำเนินการต่างกัน ดังนั้น ควรมีการศึกษาวิจัยถึงกิจกรรมที่ทางกลุ่มต่าง ๆ ได้ดำเนินการอยู่ และมีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างไร เพื่อจะได้นำผลที่ได้มาประกอบกับการศึกษาต่อไป

4) เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ ยังคงมีขอบเขตเพียงปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยกระตุ้น ที่ได้ระบุในบทที่ 3 เท่านั้น ยังมีตัวแปรอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือที่ระบุไว้ และมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์น้ำด้วย ดังนั้น ควรมีการศึกษาในตัวแปรอื่น ๆ เช่น ภาวะครอบครัว วัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบกันเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่พบเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพน้ำกว๊านพะเยาต่อไป

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University